

IL-MALTI

QARI LI TOHROĠ

L-AKKADEMJA TAL-MALTI

(Għaqda tal-Kittieba tal-Malti)

IT-TIELET U R-RABA' KTIEB

1986

IT-62 SENA

EDITORJAL

LIL DUN KARM JIXRAQLU TASSEW

Il-Kunsill ta' l-Akkademja tal-Malti kien ilu jaf li dis-sena hija l-25 waħda mill-mewt tal-Poeta Nazzjonali tagħna, Dun Karm, kif jafu kulhadd. Għalhekk kien jixraqlu tassew li jitfakkar aktar minn f'kull sena oħra, kif thobb tagħmel b'għożza kbira Karmen Mikalfe Buħaġar li b'dan il-għan tigi fostna minn Londra fejn tgħix. U biex il-ħsieb jissarraf f'fatti, il-Kunsill ried jagħmel hwejjeġ kif jissemmew fil-qosor f'pagni oħra ta' dan in-Numru Speċjali li kien maħsub biex jitfa' dawl ġdid fuq Dun Karm f'din it-tifkira.

Fit-thejjija ta' dan-Numru Speċjali qamet, bir-raġun kollu, il-kwistjoni tad-daqs tan-nefqa . . . Il-Kunsill deherlu madankollu illi ma għandux jixxaħħaħ ma' Dun Karm għax hu, matul haġtu kollha, qatt ma xxaħħaħ ma' din l-art helwa li tatna isimna u lsienna. U mbierek Alla, instab ukoll min iġhinna sabiex dan in-numru-tifkira joħroġ sabiħ u kbir kif qegħdin tarawh imma fl-istess hin moderat fil-prezz! Għal għajjnuna kbira u f'waqtha bħal din niżzuħajr minn qalbna lill-korp parastatali ENEMALTA għax bis-saħħa tagħha nistgħu nilhqu għadd akbar ta' qarreja f'Malta u Għawdex u 'l bogħod minnhom ukoll.

Lil Dun Karm jixraqlu tassew dan in-Numru Speċjali għax il-Poeta Nazzjonali kien ukoll fost il-pijunieri illi thabtu u ħabbtu wiċċhom ma' xkiel kbir sa ma Lsienna ngħata libsa xjentifika li tixraqlu u b'dik il-libsa kiseb għarfien ufficjali mill-awtoritajiet nazzjonali. Tajjeb li niftakru li Dun Karm kien fost il-membri ewlenin tal-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti, illum l-Akkademja tal-Malti, fis-snin għoxrin, immexxija b'hilá kbira minn Ġuzè Muscat Azzopardi bħala l-ewwel President tagħha sa ma miet fl-1927. kwazi 60 sena ilu. Warajh

inhatar Dun Karm bhala t-tieni President li mexxa l-Ghaqda taghna ghal snin twal u difficli li raw sa fl-ahhar l-gharfien ufficjali ta' Lsienna f'artu.

It-thejjija ta' dan-Numru Speċjali swiet hafna hsieb u hidma, kemm minn dawk li jidher isimhom bhala kittieba, kif ukoll minn dawk li isimhom ma jidhirx imma tawna ideat, ghamlulna l-qalb, sabulna ghajjnuna, ecc., fil-Bord Editorjali, fil-Kunsill u barra minnhom ukoll. Gie li jkun hemm dawk li jweghduk kitba jew ritratt li ma jaslu qatt, jew li jdewmuk izjed milli tixtieq. Imma mbaghad hemm ukoll dawk li jhaffulek ix-xoghol biex dan in-Numru Speċjali sa fl-ahhar jara d-dawl u jasal f'idejk! Lil dawn kollha nizzuhom hajr, lil min anqas u lil min aktar, kif jixraq.

Dun Karm halliena 25 sena ilu. Imma t-tifkira tieghu ghadha hajja, maghna, fil-poezija tieghu, ghax il-poeta ma jmutx! Kien hawn min hasel idghajfef, biex ma nghidux iwaqqa', it-tifkira tal-Poeta Nazzjonali, izda l-effett ta' dik ix-xejra jafha kulhadd. Min ighozz tassew lil Dun Karm bhala poeta u, f'sens aktar wiesa', bhala letterat Malti, ikollu joqghod attent biex iqisu fic-cirkostanzi ta' zmienu, u mhux iqisu b'xiber barrani ghalih ghax b'hekk jinghata servizz hazin lil-letteratura u lill-istorja ta' artna.

Jixraq li niftakru u nfakkru li kmieni f'hajtu Dun Karm hass is-sejha ta' poeta u ghall-ewwel kienet haga naturali ghalih f'dawk is-snin imbieghda li jfisser ruhu bil-lingwa ta' Dante. Hekk kien ilu jsir f'Malta sal-bidu tas-seklu ghoxrin. Imma ma ghaddewx hafna snin meta, bl-inkoraggiment ta' hbieb tal-qalb, Dun Karm qataghha li jsemma' lehnu bil-Malti, bla ma cahad it-Taljan. Dan gara fi zmien meta l-Malti la kien meqjus ilsien tal-kultura u wisq inqas nazzjonali, meta Dun Karm kien qassis fi Knisja li l-Papa Gwanni XXIII kien ghadu ma holomx li jbexxqilha t-twieqi ghaż-ziffa helwa ta' Vatikan II. Fil-ghalqa tal-Malti, Dun Karm kien haddiem tas-sighat bikrija u ghall-gharfien tieghu ta sehmu bil-kbir f'hinu u f'waqtu, kif ga semmejna. Biss li kieku Dun Karm ghadu fostna llum, zgur li kien jitnikket jara u jisma' lil hutu jharbtu lsienhom minkejja l-progress fl-educazzjoni ghal kulhadd: hafna Maltin ghadhom ma fehmux kif Malta tista' tkun tassew Maltija, fil-lsien u l-qalb, bla ma tintatam mid-dinja ta' madwarha.

Fiz-zmien meta Dun Karm kien lahaq il-maturita umana u poetika tieghu, kienet qieghda tissejjes Malta ta' zmienna. Il-Bandiera Maltija kienet ilha li twieldet, imma l-Innu Nazzjonali tahlulna hu. Fih Dun Karm jesprimi sentimenti mill-isbah minsuga fuq skala ta' valuri

umani li ma għandhom qatt jinqalbu mill-ebda progress mifhum tassew tajjeb għall-ġid ta' kulhadd. Mogħni b'dak ir-realizmu tal-hajja madwaru fl-iblet u fl-irħula, imzejjen b'sejha doppja li qarrbitu dejjem aktar lejn dak li hu Tajjeb u Sabih, Dun Karm għaraf iħallilna messaġġ li jidwi siewi għal dejjem: "Seddaq, (Mulej) il-għaqda fil-Maltin u s-sliem." Il-pika u l-firda kienu jezistu fi żmien Dun Karm, ukoll, imma hu zamm ruħu 'l bogħod minnhom – għalhekk il-messaġġ tiegħu jinħass ħiereg minn qalb sinciera u minn moħħ ta' profeta li jilmaħ fil-bogħod, għall-ġid tagħna lkoll u mhux għal xi interess ieħor. Anzi nistgħu nżidu li Dun Karm, bħala qassis-poeta li ma ħalliex lilu nnifsu jmil u jxaqleb lejn interessi sezzjonali u partigjani, sar simbolu sieket ta' għaqda fi ħdan poplu zgħir fejn in-nuqqas ta' għaqda jinħass wisq iżjed milli f'popli oħra f'artijiet akbar.

PELLEGRINAĠĠ . . . KULTURALI!

F'dan in-Numru Speċjali f'egħluq il-25 sena mill-mewt tal-Poeta Nazzjonali Dun Karm ridna ndaħħlu din in-nota qasira: mingħajrha kien ikollna xi haġa nieqsa. Din is-sena bosta nies u korpi fakkru lil Dun Karm b'diversi modi: hekk jixraqlu tassew! Imma hawn irridu niġbdu l-attenzjoni għas-snin ordinarji, meta Dun Karm jiftakkar minn ċirku idjeq ta' ammiraturi; minn ta' quddiem fosthom insibu lil Karmen Mikalleg Buħaġar. Din il-mara kull sena toqgħod tinqala' minn darha f'Londra biex tiġi fostna għax-xaħar ta' Dun Karm u tfakkru fl-Università u f'postijiet oħra b'xi taħdita studjata fuq xi aspeċt tal-Poeta Nazzjonali.

Sabiex it-tifkira ta' Dun Karm issir aktar dejjiema kienet Karmen Mikalleg Buħaġar ukoll li tħabtet u stinkat biex fil-Mużew tal-Kattidral fl-Imdina jkun hemm is-sala Dun Karm li nfetħet is-sena l-oħra.

Ftit taż-żmien ilu, meta l-Kunsill ta' l-Akkademja tal-Malti għarraf lil Karmen Mikalleg Buħaġar bil-ħsieb li joħroġ dan in-Numru Speċjali fuq Dun Karm, fost l-oħrajn kitbitilna hekk:

"Nifraħ li x-xaħar id-dieħel, f'egħluq il-XXV sena mill-mewt ta' DUN KARM PSAJLA l-Poeta Nazzjonali tagħna, l-Akkademja biħsiebha toħroġ għadd ta' *IL-MALTI* maħtur f'għiehu. Ĥsieb dinjituz li jfakkur dan il-MALTI Kbir, l-ikbar fost il-Maltin. Hu għolla isem MALTA mas-smewwiet billi laħħaq ilsienna fil-quċcata qrib oħrajn wisq iżjed setgħana minnu."

Imma l-ghozza ta' Karmen Mikalleg Buħaġar, xempju tassew għall-

Maltin kollha f'arthom u 'l bogħod minnha, ma ddux lejn Dun Karm biss. Tiftakar ukoll f'hafna kittieba Maltin u Għawdxin oħra . . . Xhieda tal-pellegrinagg kulturali tagħha mgedded fostna kull sena huma l-hafna rhamiet minquxa bl-ismijiet ta' hutna u mxerrda mar-rhula u l-bliet fejn ghexu u hadmu biex sebbhu l-Letteratura Maltija u kabbru l-identità Maltija.

Karmen ukoll ghenet minn butha biex din il-harga ta' *Il-Malti* setgħet issir daqshekk voluminuża.

J.M.G.

(Bil-gentilezza ta' The Times). Karmen Mikalief Buħagar, wara li għal snin twal kienet Membru Korrispondent ta' l-Akkademja tal-Malti, fl-1984 inhatret Membru Akkademiku ta' l-istess Akkademja. Fir-ritratt jidher Patri J. M. Ghigo S.J., President ta' l-Akkademja, jagħti d-diploma lil Karmen Mikalief Buħagar f'Jum Dun Karm nhar it-18 ta' Ottubru 1984, fl-Università l-Qadima tal-Belt Valletta.

